

Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme ve Çözüm Önerileri Güventürk Kalashoğlu

İktidarın 20 yıldır sürdürdüğü dövizle borçlanmaya dayalı ekonomik büyüme modeli verimsiz alanlara yapılan devlet ve özel sektör yatırımları nedeniyle enflasyon ve dış borçlanmaya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi doğurmuş, büyüme oranında yaşadığımız şoklar, dış borçlar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bugünkü yapı itibarıyla mevcut ekonomik düzenin sürdürülmesi imkânı ortadan kalkmıştır.

Prof.Dr. Bilsay Kuruç Hoca bu çöküşü şöyle özetlemiştir:

İktidarın bildiğimiz özellikleri bir yana Türkiye'de 1970'lerin sonlarında sermaye sınıfı "esas sorun döviz sorunu" derdi. Aradan 40 yıl geçti diyorlar ki; "Türkiye'nin esas sorunu döviz sorunu". Sorunu büyütmişler. Sermaye sınıfı seçtiği modelle, döviz olmazsa ekonomi kuramayacağını itiraf ede ede bugüne gelmiş. Onun geldiği noktada şu yönetimin özelliklerini yine bir yana bırakalım, kişileri de bir yana bırakalım, objektif olarak döviz rezervleri kalmayan bir ekonomi, üretim yapmak için dış dünyaya bağımlı ve en azından 20 yıldır dışarıdan finanse edilerek üretim yapabilen bir ekonomi, rezervlerini de kaybederse o zaman eli kolu bağlı bir duruma geliyor. Bu durumda siyasi mecburiyetleri var. Nedir o? Menfaat dağıtmadan var olamaz. Bu da döviz girişine bağlı. İkincisi bedava kaynağa bağlı. Nedir o? Vatani bir gayrimenkul olarak algılaması. Onun üzerinde yeni sermaye sınıfı katmanları yaratıyorsun, inşaatlar yollar vs. Yine bedava kaynak; emek. Verdiğin asgari ücret ki geri alıyorsun. İki bedava kaynak ve dışarıdan döviz girişi, esas girdileri bu ve bu model şimdi çalışmıyor. Neden? En başta döviz rezervin kalmamış esas darboğaz burada yani sermayenin var olmak için düşündüğü yegâne kaynak kalmamış. O durumda bedava kaynaklarla da yapabileceğin pek bir şey yok.

Türkiye ekonomisine yönelik aşağıda yer alan ekonomik göstergeler incelendiğinde ekonominin mevcut iktidarın sürdüremeyeceği ölçüde bozulduğu gözlenmektedir.

Söz konusu verilere bakıldığında iktidarın 20 yıllık ekonomi politikaları sonucunda, tek adamlığa geçildiği 2017-2020 dönemimde kişi başına gayrisafi milli hasıla %21 küçülmüş ve döviz kurları iki kat artmış, halk yarı yarıya yoksullaşmıştır.

Dünya aynı dönemde 8,4 büyürken Türkiye'nin dünya gayrisafi milli hasılasından aldığı pay % 8,5 küçülmüştür.

Mevcut iktidar döviz kur artışına karşı gayri resmi her türlü girişimi yapmasına, Merkez Bankası kaynaklarını tüketme pahasına döviz müdahale etmesine rağmen kurları düşürememiştir. Çaresizlikten kur artışlarına bakamayan Hazine ve Maliye Bakanının Yeni

Ekonomik Programın üstüne açıkladığı Yepyeni Ekonomik Programda 2023 kur hedefine bugün ulaşılmış durumdadır.

Enflasyon ve gösterge faiz oranları tek haneye düşürülemedi. Düşmesi de mümkün gözükmemektedir. Yepyeni Ekonomik programda açıklanan 2023 enflasyon ve faiz hedefleri hayaldir.

Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmesine göre;Türkiye 31.12.2017 yılında yatırım yapılabilir kategoride iken ekonomi polkasındaki belirsizlikler, gerçekleşen ekonomik veriler nedeniyle risklerin gerçekleşme olasılığı yüksek risk (Substantial Risk) grubunda ve yatırım yapılabilir ülke kategorisinin beş kademe altında değerlendirilmiştir. Bu nedenle özel sektör ve kamu bankaları kredi alamaz hale gelmiş olup, yabancı sermaye girişi de pek mümkün görünmemektedir.

İşsizlik önlemez boyutlara yükselmiştir. Her beş gençten ikisi işsiz konumda bulunmaktadır. Asgari ücret 300 doların altına düşmüş, tek adamlık döneminde işsizlik oranı %25 artmış, 31.12.2017 yılında asgari ücretle 6 çeyrek altın alınırken bugün 3 çeyrek altın alabilir durumuna gelinmiştir.

Kamu ihalelerinde şeffaflık ve bütçe denetimi tamamen yok edilmiş, kamu harcamalarında tasarruf ilkesi göz ardı edilmiş, yüksek ve verimsiz kamu harcamaları nedeniyle bütçe disiplini tamamen kaybedilmiştir. 2020 Temmuz itibariyle bütçe açığı %193 artarak Cumhuriyet tarihinin en büyük açığına ulaşmıştır. Kamunun verimsiz yatırımları ve kamu açıkları Kamu Bankaları yoluyla DİBS ile çevrilebilmekte özel sektör ve devlet yurt dışından borçlanma imkânı bulamamaktadır.

Yap-işlet-devret modeli yoluyla yapılan yatırımlar hiçbir ekonomik verimlilik ihtiyacı gözetmeden yapılmış, verilen hazine garantileri ve ödemelerinin bütçeye getirdiği yük, altından kalkılamaz boyutlara ulaşmıştır.

Yoksul ve çalışan sınıfın üzerinde haksız bir şekilde yüklenen dolaylı vergilerin (Avrupa Birliğinde %40 düzeyindedir.) tüm vergi gelirleri içinde %60'ları aşmıştır. Ayrıca vergiler tahsil edilemez hale gelmiştir.Genel ekonomik yapının bozulması nedeniyle en büyük sanayi ve hizmet İlimiz olan İstanbul ilinde vergi gelirleri tahakkuk tahsilata oranı temmuz ayında %66'lar seviyesine gerilemiştir. Dolayısıyla devlet koyduğu vergi gelirlerini tahsil edemez durumdadır.

Sürekli dolaylı vergi artışları ile kamu maliyesi vergi gelirleri dengesi bozulmuş, dolaylı vergi artışları ile ithalat ve tüketim üzerinden vergi gelirleri artırılmaya çalışılmış bu nedenle vergi sistemi hem adaletsiz bir yapıya bürünmüş hem de ithalat-tüketim-vergi sarmalına girildiğinden dış ticaret açıkları kapatılamaz boyutlara gelmiştir.

Kronik haldeki dış ticaret açığı yapısal önler alınmadığı için devam etmekte, büyüme-İthalat-dolaylı vergi sarmalında döviz ihtiyacı daha da artmaktadır. 2008-2018 döneminde ortalama

yıllık 78 milyar dolar olan dış ticaret açığı döviz kurunun bugünkü seviyelere gelinmesindeki en önemli nedenlerden birisidir.

Para piyasaları kurumları olan BDDK ve Merkez Bankasının bağımsızlığını yitirdiğinden piyasalara olan güven yitirilmiş. Hedef enflasyon ve gösterge faizler düşürülemedi. Kısa dönemde bu veriler ışığında enflasyon ve faizin düşmesi mümkün görünmemektedir.

Bankaların özellikle kamu bankalarının finansal ve döviz rezerv yapıları ciddi anlamda bozulmuş, Merkez Bankası, bankaların döviz rezervlerini kullanır hale gelmiştir. Bankalar batık kredilere karşılık ayıramadıklarından bilançoları gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye Devleti Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana en ağır finansal ve mali krizini yaşamaktadır. Ülkemiz yukarıda belirtilen yanlış politikalar sonucu ciddi bir yoksullaşma sürecine girmiştir. Bu sürecin, zaten bozuk olan gelir dağılımı nedeniyle emekçi ve yoksul yurttaşlarımızı çıkmaza sürükleyeceği kesindir. Mevcut iktidar durumu çözmek yerine hayal satmakta, muhalefet ise çözüm üretmekten ziyade günü kurtarmaya çalışmaktadır. İktidarın ve muhalefetin bu haliyle de mevcut yapının bu krizi çözmesi mümkün görünmemektedir.

O zaman Türkiye nasıl bir ekonomik büyüme modeli benimsemelidir?

Ekonomi Politikası ne olmalıdır?

Sorun bellidir ve çözümü vardır.

Sınırların kaldırıldığı ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla ilerlediği günümüz dünyasında;

1. Türkiye'nin ekonomik modeli dünyaya entegre ve şeffaf olmak zorundadır. Türkiye her alanda hukukun üstünlüğünü kabul etmek ve hukukun işlenmesini sağlamak zorundadır.

- Ekonomi Koordinasyon Kurullarının tam olarak çalıştırılmalı ve Merkez Bankasının tam bağımsız bir kurum hale getirilmedi.
- Merkezi Planlama Teşkilatının yeniden aktif hale getirilmesi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte özel sektöre yardımcı, devlete yol gösterici yeni bir planlama modeli oluşturulması gerekmektedir.
- Serbest kambiyo rejimi tam olarak uygulanmalı, serbest piyasa kurum ve kuralları tam olarak işletilmelidir.
- Kamunun tasarruf yapması ve kaynaklarını verimli yatırımlara yönlendirmesi zorunludur. Yüksek maliyetle yapılan karayolları ve hastanelerin maliyetleri azaltılmalıdır.
- Maliyetli karayolu taşımacılığı yerine demiryolu taşımacılığına geçilmelidir.

2.Türkiye'nin üretmek ve ihraç etmek dışında bir çıkışı noktası yoktur.İhracat seferberliği başlatılmalıdır.

Türkiye'nin görece üstün olduğu sektörler; tarım, turizm, yurtdışı inşaat, imalat sanayi ve sağlık sektörü hizmet ihracı devlet eliyle desteklenmeli ve özellikle imalat sanayi alanında net ihracatçı konumuna geçilmelidir. Bunun için gerekli teşvik ve vergi düzenlemeleri yapılmalıdır. 10 Yıllık dış ticaret açığının detayı aşağıda çıkarılmıştır:

<u>Yıllar</u>	<u>2008</u>	<u>2018</u> (10 yıllık toplam meblağ)
Tarım ve Ormancılık	-\$1.814	-\$23.414
Balıkçılık	\$150	\$2.409
Madencilik Toplam	-\$8.163	-\$291.214
İmalat Sanayi Toplam	-\$14.741	-\$392.125
Kok, Rafine Petrol	-\$3.627	-\$97.846
Kimyasal Madde	-\$9.610	-\$244.001
Ana Metal	-\$8.120	-\$75.087
Elektrikli Makine + Cihazlar	-\$2.113	-\$82.459
Motorlu Taşıtlar	\$3.187	\$8.006
Elektrik Gaz Su	\$17	-\$755
Atık ve Hurdalar	-\$2.832	-\$74.977
Gayrimenkul	\$0	-\$7
Diğer	-\$32	-\$446
Toplam	-\$27.416	-\$780.529

- Tarım ülkesi olan Türkiye tarım ve ormancılık ürünlerinde 10 yılda 23 milyar dolarlık dış ticaret açığı vermiştir. Yıllık 2,3 milyar açığın kapatılıp net ihracatçı konuma geçilmelidir.
- Madencilik ihracatının 50 milyara dolara çıkartılması. (Maden üretimi ve ihracatını teşvik verilmesi, Türk Petrollerini ve Maden Tetkik Araştırma Enstitüsünün stratejik yatırımlar ve kurumlar kapsamına alınması.
- Dünyadaki önemli madenlerin devlet olarak satın alınması.
- Kimyasal madde ithalatının azaltılması gerekmektedir. (Bu kalem dış ticaret açığının üçte birini oluşturuyor, 10 yılda 245 milyar açık vermiş.)
- Kimyasal Gübre ve Azot Bileşikleri, gübre ithalatını azaltıp,organik Atıkların değerlendirilerek yakma yerine kompoze atıklardan gübre üretimi ve yerli gübre üretiminin desteklenmesi ve gübrede azot kullanımı azaltılması. (Kurulmuş fabrika örnekleri var)
- Doğal ve Yabanıl çiftçiliğin desteklenmesi.
- Birincil Formda Plastik ve Sentetik Kauçuk yerli imalatı desteklenmesi, Sentetik kauçuk üretiminde Güney Kore modelinin kurulması ithalat azaltılması.
- Haşere İlaçları ve Diğer Zirai-Kimyasal Ürünlerin İthalatı azaltarak, organik ve doğal tarım desteklenecek organik tarım üreticilerine (zirai ilaç kullanımı azaltılacak) destekleme primi verilmesi. Aile hekimleri gibi her üreticinin Veteriner ve Tarım danışmanları atanması.

- Boya, Vernik ve Benzeri Kaplayıcı Maddeler İle Matbaa Mürekkebi ve Macun ithalatı azaltılarak, İnternet ve e-kitap, e-gazete ve e-işlem yaygınlaştırılması.
- Sabun ve Deterjan, Temizlik ve Parlatici Maddeleri; Parfüm, Kozmetik ve Tuvalet Malzemeleri İmalatı kullanımı çevre mücadelesi kapsamında azaltılarak organik ve yerli üretim desteklenmesi.
- Suni veya Sentetik Elyaf İmalatı Ar-ge desteği ve üretime verilmesi.
- Kok, Rafine Petrol madde ithalatını azaltılması. (Bu kalemdede 10 yılda 97 milyar açık vermiş.)
- Hemen elektrikli binek araçlarına geçilmesi.
- Türkiye'nin ithal araç çöplüğü olmaktan kurtarılması.
- Kömür ithalatı yapanlara aynı miktarda ihracat geliri şartı konulması,
- Yenilebilir Enerji Kaynaklarının harekete geçirilmesi.

3.Ülkenin en büyük problemlerinden biri de gelir dağılımındaki adaletsizliktir.

- Kişi başına gelir dağılımında 1.000 ABD dolarının altında olan (Sudan ve Ruanda'nın altındaki) Şırnak, (Haiti'nin) altında olan Hakkâri, (Tanzanya'nın altındaki) Muş, Van, Gümüşhane'de çok acil,
- Kişi başına gelir dağılımı 1.500 doların (Bangladeş ve Pakistan'ın) altındaki Mardin, Ağrı, Bitlis, Siirt, Şanlıurfa, Bingöl, Iğdır, Ardahan, Bayburt, Kars, Kilis, Yozgat, Tokat, Kırıkkale, Diyarbakır, Niğde, Giresun, Ordu'da öncelikle,
- Kişi başına milli gelirin 1.750 doların (Zimbabve) altında olan Osmaniye'de acilen, yeni yatırım projeleri öncelendirilmeli ve bu şehirlerimizin gelir dağılımından aldığı pay düzeltilmelidir.

4.Rusya, Irak İran, Mısır, Libya, Suriye ve Irak ilişkilerinin normalleşmesinin sağlanarak yurtdışı inşaat ve onarım işlerinin desteklenmesi Yurt dışı inşaat ve onarım işlerinde kredi ve teminat mektubu desteği verilmesi, ithalat ve SGK mevzuatının kolaylaştırılmalıdır.

5.Adaletli bir vergi reformu yapılmalı; Dolaysız vergilerin arttırılması ve kayıt dışılık kontrol altına alınmalıdır.

6.Ulusal çıkarlarımız doğrultusunda, devlet ve özel sektör yatırımları yeniden gözden geçirilmelidir. Bilgi teknolojilerini kullanarak devlet ve özel sektör yatırımlarını kapsayan yerel ve bölgesel kalkınma planları yapılmalıdır. Az gelişmiş bölgelere bu planlar çerçevesinde özellikle öncelikli iller ve sektörlerde devlet ve özel sektör yatırımları yapılmalıdır.

7.Elektronik, kimya sanayi, enerji ve madencilik alanlarında verimlilik esas alınarak devlet ve özel sektör ortak yatırımları yapılmalıdır. Finansal açıdan güçlüğü düşmüş istihdam ve teknoloji yaratan şirketlere sermaye enjeksiyonu yapılmalıdır.

8.Bilgi teknolojilerive stratejik olarak özel sektörün büyüklük olarak yapamadığı yatırımlar ve teknoloji altyapı yatırımları devlet tarafından yapılmalı, mevcut Kamu İktisadi ve İktisadi Devlet Teşebbüsleri yeniden gözden geçirilmeli tamamen özerk ve şeffaf olarak yönetilmeli ve sıkı bir devlet denetimine tabi tutulmalıdır.

- Özellikle bilişim, Telekom, enerji ve madencilik alanlarındaTürkiye’de ve dünyanın bazı ülkelerinde satın alma, kamulaştırma ve özel şirketlere yatırım yapma yoluna gitmelidir.
- Uluslararası ve yerel teknoloji şirketleri yaratılmalıdır.
- Ar-ge teşvik modellemesi değiştirilmeli genç girişimcilere uluslararası finans piyasalarına ulaşma desteği verilmelidir.